Susanna Grimm-Vikman

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuuleminen, HE 99/2025 vp, hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026, Pääluokka 33/ sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan määrärahatasoksi ehdotetaan 14,8 mrd. euroa, joka on noin 0,5 mrd. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Hallinnonalan määrärahoista käytetään eläkemenoihin 37 %, perhe- ja asumiskustannusten tasaukseen sekä perustoimeentulotukeen 29 %, työttömyysturvaan 14 %, sairausvakuutukseen 12 %, sosiaali- ja terveydenhuollon tukemiseen 2 % ja avustuksiin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen 2 %. Muihin pääluokan lukuihin käytetään kuhunkin 0,4—1 % pääluokan määrärahoista.

Määrärahatasoihin vaikuttavat tarvearvioiden muutosten lisäksi erityisesti pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaiset sekä keväällä 2024 ja 2025 päätetyt lisätoimet. Suurimpia määrärahatarvetta vähentäviä muutoksia v. 2026 ovat opiskelijoiden poistuminen yleisen asumistuen piiristä ja siirtyminen opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokasta rahoitetulle opintotuen asumislisälle (vaikutus sosiaali- ja terveysministeriön pääluokkaan -219 milj. euroa), toimeentulotuen kokonaisuudistus (-57 milj. euroa) sekä kertaluonteinen toimintamenosäästö Kelalle (-50 milj. euroa). Määrärahoja v. 2026 lisääviä toimia ovat mm. hallituksen määräaikaiseen investointiohjelmaan sisältyvä Kela-korvausten uudistamisen kokeilu yli 65-vuotiaille (44,5 milj. euroa) sekä nuorten huumekuolemien ehkäisyyn ja C-hepatiitin eliminointiin tähtäävät hankkeet (yht. 17,5 milj. euroa).

Hallitusohjelman mukaisia tuottavuusohjelman toimenpiteitä sekä muita toimintamenosäästöjä on kohdistettu hallinnonalalle yhteensä 38,1 milj. euroa. Vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon verrattuna toimintamenosäästöt kasvavat 8,8 milj. euroa.

Perhe- ja asumiskustannusten tasaus, perustoimeentulotuki ja eräät palvelut

Perhe- ja asumiskustannusten tasaukseen, perustoimeentulotukeen ja eräisiin palveluihin ehdotetaan noin 4,3 mrd. euroa, joka on 419 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Vähennys aiheutuu pääosin hallitusohjelman mukaisista uudistuksista sekä perhe-etuuksiin ja yleiseen asumistukeen kohdistuvista tarvearvion muutoksista. Suurin vaikutus aiheutuu opiskelijoiden siirtymisestä yleisestä asumistuesta opintotuen asumislisän piiriin, mikä vähentää asumistukimomentin määrärahaa 219 milj. eurolla. Äitiysavustuksen rahasummaa ja äitiyspakkauksen arvoa kasvatetaan 40 eurolla 210 euroon 1.4.2026 lukien. Tämä lisää määrärahatarvetta noin 1,3 milj. eurolla v. 2026.

Toimeentulotukilakia ollaan uudistamassa osana laajempaa sosiaaliturvauudistusta. Toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvempi velvoite hakea ensisijaisia etuuksia, kuten työttömyysturvaetuuksia, toimeentulotuen sijaan. Kokonaisuudistus vähentää määrärahatarvetta 57 milj. eurolla.

Elatustukijärjestelmää uudistetaan vahvistamalla elatusavun ensisijaista asemaa lapsen elatuksen turvaajana. Muutoksen säästövaikutus on 3 milj. euroa.

Kelan toimintakuluihin ehdotetaan yhteensä 452 milj. euroa, jossa on vähennystä 42 milj. euroa vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Toimintakuluissa on huomioitu eläkekulujen kasvun ja ansiotason muutoksen lisäksi Kela-korvausten valinnanvapauskokeilun vaikutukset sekä kertaluonteisena toimintamenosäästönä vähennystä 50 milj. euroa.

Työttömyysturva

Työttömyysturvaan ehdotetaan 2,1 mrd. euroa, joka on 183 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Muutos aiheutuu pääosin hallitusohjelman mukaisten uudistusten vaikutuksista sekä työttömien määrän arvioidusta kasvusta.

Työttömyysturvaseuraamuksia työnhaun tai työvoimapalveluihin osallistumisen laiminlyönnistä ehdotetaan kiristettäväksi. Seuraamuskokonaisuus olisi nykyisen neljän portaan sijasta jatkossa kaksiportainen. Tällöin työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen nykyistä nopeammin. Muutos korostaisi työnhakijan omaa vastuuta hakea aktiivisesti työtä ja osallistua hänelle tarjolla olevaan palveluprosessiin ja palveluihin. Työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltavana olevan hallituksen esityksen mukaisesta säästöstä 28,1 milj. euroa kohdentuu työttömyysetuuksien valtion osuuteen sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa. Muutosten vuoksi asumis- ja toimeentulotukimenojen arvioidaan kasvavan yhteensä 24,1 milj. euroa.

Työttömyysturvassa otetaan käyttöön uusi yleistuki osana laajempaa sosiaaliturvauudista. Muutoksen myötä työmarkkinatuki- ja peruspäivärahajärjestelmät lakkautettaisiin. Yleistuen tarveharkinnan ja osittaisen yleistuen vanhempien tulorajan muutosten arvioidaan laskevan etuuskuluja 2,5 milj. euroa verrattuna nykyisiin työmarkkinatuen ja peruspäivärahan kuluihin. Säästöstä 1,8 milj. euroa kohdistuu valtion rahoitusosuuteen ja 0,7 milj. euroa kuntien rahoitusosuuteen.

Kotihoidon tuessa on ehdotettu otettavaksi käyttöön ns. Norjan malli. Esityksen valmistelu on viivästynyt, josta syystä sen poistoa tullaan esittämään täydentävässä talousarvioehdotuksessa.

Sairausvakuutus

Sairausvakuutukseen ehdotetaan 1,8 mrd. euroa, joka on 82 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Muutos aiheutuu pääosin hallitusohjelman mukaisista uudistuksista.

Yli 65-vuotiaiden Kela-korvauksiin perustuvaan valtakunnalliseen valinnanvapauskokeiluun kohdennetaan valtion rahoitusosuutena 44,5 milj. euroa. Kyseiseen ikäryhmään kuuluvat pääsevät 1.9.2025 alkaen yksityisen yleislääkärin vastaanotolle omavastuulla, joka on julkisen terveydenhuollon asiakasmaksun suuruinen. Yleis- ja erikoislääkärin vastaanottokäynnistä maksettavaa Kela-korvausta alennetaan 30 eurosta 8 euroon. Muutokset vähentävät valtion rahoitusosuutta 29,2 milj. eurolla. Muutokset eivät kohdistu Kela-korvauksiin tehtyihin muihin laajennuksiin (mm. hedelmöityshoidot, suun terveydenhuolto, gynekologin vastaanotto ja fysioterapia) tai 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeiluun. Yhteensä hallituksen investointiohjelmasta on varattuna Kela-korvausten laajennuksen valtion rahoitusosuuteen noin 300 milj. euroa.

Lääkkeiden ehdolliseen korvattavuuteen liittyvää lääkeyritysten palautusmaksuarviota korotetaan 90 milj. euroon. Muutos vähentää valtion rahoitusta 15,4 milj. euroa. Lisäksi palautusmaksut ohjataan jatkossa täysimääräisesti Kelan sairausvakuutusrahastoon alentamaan valtion rahoitusosuutta sairaanhoitovakuutuksen menoista. Muutos alentaa valtion rahoitusosuutta 43,7 milj. eurolla.

Lääketaksaa tarkistetaan muuttamalla lääketaksa-asetusta. Samalla uudistetaan apteekkiveroa siten, että vero määräytyy myyntikatteesta eikä liikevaihdosta nykyiseen tapaan. Muutokset alentavat valtion rahoitusosuutta lääkekorvauksista 15,4 milj. eurolla.

Laittomasti maassa oleskelevien terveydenhuoltoa ollaan rajoittamassa siten, että heille tarjottaisiin jatkossa pääsääntöisesti vain kiireellinen terveydenhoito. Muutoksen säästövaikutus on 0,56 milj. euroa sairaanhoitovakuutuksen valtion osuuteen.

Eläkkeet

Eläkkeisiin ehdotetaan 5,5 mrd. euroa, joka on 24 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Menot vähenevät erityisesti tarvearvion pienentymisen ja eläkeläisten asumistukeen tehtyjen muutosten seurauksena.

Yrittäjän työeläketulon tarkistamiseen ehdotetaan muutoksia vuodesta 2026 alkaen. Vuosina 2023—2025 aloittaneille yrittäjille säädettäisiin sama 4 000 euron korotusraja kuin muille yrittäjille ensimmäisiin työtulotarkastuksiin vuosille 2026—2028. Muutos nostaa valtion osuutta yrittäjän eläkemenosta 15 milj. eurolla.

Veteraanit

Veteraanien tukemiseen ehdotetaan 89,3 milj. euroa, joka on 33,8 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahatason lasku aiheutuu veteraanien määrän vähenemisestä. Määrärahoista 35,6 milj. euroa ehdotetaan sotilasvammakorvauksiin ja sotainvalidien laitosten käyttökustannuksiin, 2,3 milj. euroa rintamalisiin ja 50 milj. euroa rintamaveteraanien kuntoutusta ja kotona asumista tukeviin palveluihin. Sotilasinvalidien puolisoiden kuntoutukseen ja eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutukseen ehdotetaan yhteensä 0,8 milj. euroa ja valtion korvaukseksi sodista kärsineiden huoltoon 0,6 milj. euroa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tukeminen

Hyvinvointialueiden järjestämän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen tukemiseen ehdotetaan kohdennettavan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta noin 331 milj. euroa, joka on noin 27 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa.

Yliopistotasoiseen sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimukseen ehdotetaan 40 milj. euroa.

Osana hallitusohjelman mukaista sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kokonaisuutta ehdotetaan C-hepatiitin eliminointiin noin 10 milj. euroa ja nuorten huumekuolemien ehkäisyyn 7,4 milj. euroa, josta 1 milj. euroa kohdennetaan STEA-avustusten kautta yhdistyksille ja järjestöille. Lastensuojelun hybridimallin käynnistämiseen ehdotetaan 0,5 milj. euroa.

Turvakotitoiminnan rahoitukseen ehdotetaan yhteensä 31 milj. euroa, jossa on lisäystä noin 3,5 milj. euroa turvapaikkaverkoston ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

Hyvinvointialueiden toimintaan vaikuttavat toimenpiteet sekä niihin kohdennettava rahoitus on kuvattu hyvinvointialueiden taloutta tarkemmin käsittelevässä yleisperustelujen luvussa 9. Hyvinvointialueiden talous.

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön toteuttamaan opiskeluterveydenhuoltoon ehdotetaan valtion rahoitusta 73,3 milj. euroa, josta 1 milj. euroa on määräaikaista opiskelijoiden mielenterveydenpalvelujen tukemiseen kohdennettavaa avustusta. Määrärahassa on huomioitu terapiatakuuta koskien noin 0,6 milj. euron lisäys.

Lääkäri- ja lääkintähelikopterien lentotoiminnan tuottamiseen ehdotetaan noin 41 milj. euroa kohdistettavaksi valtionavustuksena FinnHEMS Oy:lle. Ehdotuksessa on lisäystä 2 milj. euroa johtuen tukikohtaverkoston laajentumisen aiempia arvioita suuremmista kustannuksista ja toisaalta vähennystä 1,4 milj. euroa yhtiön arvonlisäverotukselliseen asemaan liittyvän uudelleenarvioinnin seurauksena.

Matalan kynnyksen mielenterveysavun ja -palvelun kehittämishankkeisiin ehdotetaan 2 milj. euron määrärahaa ja itsemurhien ehkäisyohjelman toimeenpanoon 0,3 milj. euroa.

Rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ehdotetaan 7,6 milj. euroa, jossa on lisäystä 0,5 milj. euroa kustannustason noususta johtuen.

Terveyden ja toimintakyvyn edistäminen

Terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen ehdotetaan noin 59,6 milj. euroa, joka on 0,15 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Osana hallitusohjelman mukaista investointiohjelmaa jatketaan ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemista 6,5 milj. euron määrärahalla. Lisäksi nuoriin kohdistuvaan erityiseen huolenpitoon ehdotetaan 2,5 milj. euroa ja huumevalistustyöhön 0,5 milj. euroa.

Maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomitustoiminta

Maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomitustoimintaan ehdotetaan runsaat 128 milj. euroa, joka on noin 4 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Vähennys johtuu pääosin tarvearvion muutoksesta sekä aiemmin linjatuista lomitusalueiden yhdistämisistä saatavista toimintamenosäästöistä.

Avustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen

Avustuksiin yhteisöille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen ehdotetaan 268,6 milj. euroa, joka on 35,5 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa. Rahapelitoiminnan jakamattomista voittovaroista puretaan 25,8 milj. euroa viimeisen kerran v. 2026.

Virastot ja laitokset

Virastojen ja laitosten määrärahoissa on huomioitu mm. palkkauksen tarkistuksina 3,8 milj. euroa ja tutkimuslaitosten post doc -ohjelmien jatkuminen (1,8 milj. euroa) sekä uudet toimintamenosäästöt (5,4 milj. euroa).

Toksikologisten osaamiskeskusten perustamiseen Itä-Suomeen ehdotetaan yhteensä 0,4 milj. euron lisäystä.

Oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen osoitetut määrärahat ehdotetaan yhdistettäväksi osaksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenoja.

Opintotuen muutoksenhakulautakunnan siirto Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan yhteyteen on huomioitu 0,7 milj. euron siirtona opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto (Valvira) yhdistetään uuteen Lupa- ja valvontavirastoon vuoden 2026 alusta lukien. Valviran toimintamenomomentti lakkautetaan ja määrärahat siirretään valtiovarainministeriön hallinnonalalle uudelle Lupa- ja valvontavirastolle.

Psykoterapiakoulutuksen kaksiportaisuuden toteutukseen ehdotetaan 5 milj. euroa.

Susanna Grimm-Vikman

Susanna Grimm-Vikman

Muuta

Vakinaistetun järjestöjen, yhdistysten ja seurakuntien kautta tehtävän ruoka-aputyön tukea jatketaan 3 milj. euron määrärahalla.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliseen tiedonhallintaan ehdotetaan 21,4 milj. euroa, jolla jatketaan mm. Kanta-palvelujen kehittämistä ja tietotuotannon uudistamista.

Hyvinvointialueiden yleiskatteiseen rahoitukseen vaikuttavat tehtävälainsäädännön muutokset

Rahoituksessa on otettu huomioon pääministeri Orpon hallitusohjelman sekä vuosia 2026—2029 koskevan julkisen talouden suunnitelman mukaisesti seuraavat tehtävälainsäädännön muutokset.

Vähennyksinä on huomioitu:

- henkilöstömitoituksen kehittäminen teknologiaa hyödyntäen ja teknologian hyödyntäminen kotihoidossa 50,9 milj. euroa
- sairaaloiden ja päivystysten erikoissairaanhoidon työnjakoon liittyvään säästön kasvu 23,4 milj. euroa
- vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen siten, että laki säilyy erityislakina, nettovaikutus 13,8 milj. euroa
- ajokorttitarkastusten rajaaminen julkisen palveluvalikoiman ulkopuolelle 3,2 milj. euroa
- terveystarkastusten uudistaminen n. 2,6 milj. euroa
- kuntouttavan työtoiminnan aktivointisuunnitelmien hallinnollinen keventäminen 1,6 milj. euroa
- käyttämättä jääneen palvelun maksun korotus 1,5 milj. euroa.
- Lisäyksinä on huomioitu mm.:
- omais- ja perhehoidon palkkiotason nostaminen 15,8 milj. euroa
- hedelmöityshoitojen haittakorvauksen korotus 0,01 milj. euroa
- tietoaineistojen käsittelyn laajentaminen tietolupaviranomaiselta muille toimijoille kuten hyvinvointialueille (nk. toisiolaki) 1 milj. euroa.

Neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman